

Karen Duve

Fatsoenlijk eten

Mijn leven als proefkonijn

Vertaling
Gerda Meijerink

Cossee
Amsterdam

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij
een subsidie van het Goethe-Institut.

Oorspronkelijke titel *Anständig essen. Ein Selbstversuch*

© 2011 Galiani Berlin en Verlag Kiepenheuer &
Witsch, Keulen/Duitsland

Nederlandse vertaling © 2012 Gerda Meijerink
en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslagfoto © Maiwolf / Getty Images

Boekomslag Marry van Baar

Foto auteur © Holde Schneider

Typografie binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam

Druk HooibergHaasbeek, Meppel

ISBN 978 90 5936 348 9 | NUR 320

INHOUD

1	December 2009	7
2	Januari – alles biologisch	25
3	Familiebanden	54
4	Februari – nog altijd alles biologisch	66
5	Meevoelen – zonder gevoel	87
6	Maart – vegetarisch	99
7	April – nog steeds vegetarisch	123
8	Mei – veganistisch	141
9	Juni – veganistischer	162
10	Het probleem met melk	187
11	Juli – nog veganistischer	200
12	Augustus – op z'n veganistisch	221
13	September – fruitarisch	254
14	We are the Champions	279
15	Oktober – fruitarisch	289
16	November – hoe nu verder?	309
	Bibliografie	321
	Namen en begrippen	328

‘Ik heb niets bereikt. Wat wil je met filmpjes
bewerkstelligen als zelfs Tsjernobyl niets heeft
bewerkstelligd?’

(Horst Stern)

Op de dag waarop ik besloot een beter mens te worden, stond ik 's ochtends in een supermarkt en hield een platte doos met het opschrift 'gebraden kip' in mijn hand. Een regelmatig door mij gekocht product dat lekker, betaalbaar en gemakkelijk te bereiden is. Dankzij de bijgevoegde aluminium schaal hoef je er zelfs geen koekenpan voor vuil te maken. Ovendeur open, kip erin, instellen op 180 graden, en een uur later kon je het krokante en nog een beetje nabubbelende vlees op een bord schuiven. Maar voordat ik de schaal met kip in mijn wagentje kon leggen dook uit de diepte van de supermarkt opeens Japie Krekel op en trok hem ruw uit mijn handen. Japie Krekel heet eigenlijk Kerstin en heeft sinds een halfjaar een kamer in mijn huis in Brandenburg. Als tegenprestatie mag ik gebruikmaken van haar woning in Berlijn-Kreuzberg. Sindsdien botsen er twee werelden op elkaar. Kerstin at hoofdzakelijk vegetarisch en kocht de meeste levensmiddelen in natuurvoedings- of reformwinkels. En ze voelde zich geroepen mijn eetgewoontes van commentaar te voorzien. Daarom noemde ik haar ook Ja-

pie Krekel, naar de figuur in de Disneyverfilming van *Pinokkio*. Als Pinokkio door een fee tot leven wordt gewekt, beschikt hij namelijk vooralsnog niet over een geweten. Daarom wordt er een krekel ingeschakeld om Pinokkio te vergezellen en hem in gewetenszaken bij te staan. Bij Disney draagt de gewetenskrekel een hoge hoed, een jacquet, een vest, een overhemd met vadermoorderboord, een kniebroek, halsdoek, slobkousen en een ingeklapte paraplu over zijn arm.

‘Hoe kun je nou zulk martelvlees kopen?’ riep Japie. ‘Je weet toch wel wat voor leven die kippen hebben gehad?’

Jazeker. Ergens in de periferie van mijn bewustzijn wist ik dat de omstandigheden waaronder deze kip ooit had geleefd niet erg best waren. Ik gaf het toe.

‘Hoe lager de prijs hoe afschuwelijker de omstandigheden. Zo simpel is het,’ zei Japie; ze boog zich over de diepvrieskist en legde de schaal met kip weer netjes terug. Ze wees naar het prijskaartje dat op de vrieskist was geplakt.

‘En 2,99 euro voor een hele kip duidt op gruwelijke wreedheid.’

Voor mijn inwendig oog doemden beelden op van televisie-documentaires op de late avond: jonge kippen met kale nekken, met z’n duizenden dicht op elkaar gepakt op een veel te klein oppervlak, kippen met deels geamputeerde snavels en gebroken poten, die op een met stront bedekte vloer lagen te creperen terwijl andere kippen over ze heen trippelden. Ik moest mijzelf dwingen te bedenken wat er allemaal had moeten gebeuren voordat die anonieme massa vlees op deze aluminium schaal terecht was gekomen. Het was helemaal niet leuk om daaraan te denken – vooral niet omdat ik aan het eind van die geestelijke inspanning niets anders meer kon doen dan van het gebraden kippetje afzien.

Vroeg in de middag van de dag waarop ik besloot een beter mens te worden, zat ik voor de televisie, at een vleesloze en eerlijk gezegd helemaal niet onsmakelijke curry die Japie Krekel voor ons beiden had klaargemaakt, luisterde naar haar kritiek op mijn televisiegewoontes en vroeg me af of het wel zo'n goed idee was geweest haar op kamers te nemen. Naast de stoel lag mijn aan kanker lijdende bulldog Bulli die me af en toe een teleurgestelde toewierp. Normaal gesproken had hij me nu bijgestaan bij het verorberen van het kippetje. In het middagprogramma van de Norddeutsche Rundfunk zag ik een voor de adventtijd typerende reportage over een ganzenboer in Niedersachsen, die zijn ganzen nog op de goede oude manier vetmestte, ze dus vrije uitloop gunde. Op televisie was de hemel lenteachtig blauw, een kersenboom stond in bloei en de ganzen waggelden luid snaterend rond en vraten van het frisse gras. De presentatrice raakte er helemaal opgewonden van, en het begrip gelukkig – gelukkige ganzen, gelukkige dieren, vlees van gelukkige ganzen – viel meteen drie keer.

'Als je met kerst per se gans wilt eten, kun je er ook eentje bestellen die het goed heeft gehad,' stelde Japie vergoelijkend voor.

'Hoe kom je erbij dat die beesten het goed hebben gehad?' zei ik bits. 'Die zijn niet gelukkig, die zijn nu allemaal dood.'

Ik nam haar nog steeds haar gemoraliseer kwalijk. Van betutteling moet ik niks hebben. Ik wees naar de televisie.

'Een veel te groot koppel,' zei ik, hoewel ik geen idee had hoe een ideaal koppel ganzen eruitziet. 'Denk je soms dat die zich prettig voelen in dat gedrang? En zie jij soms ergens water? Het zijn ganzen, mens! Ganzen! Dat zijn watervogels,

die hebben geen zwemvliezen om het gras plat te trappen, die willen zwemmen!’

Japie keek beteuterd naar het scherm. Ik leunde achterover. Het geeft een goed gevoel om iemand die moreel boven je staat op zijn nummer te zetten.

‘Bovendien vind ik het heel onwaarschijnlijk dat er ook maar één bij is die zijn moeder heeft gekend,’ deed ik er nog een schepje bovenop. ‘Ze komen uit een broedmachine. Het zijn allemaal wezen. Angstig en in de war hebben ze in een warme lamp staan staren en nergens een moeder gezien die ze met haar gesnater kon kalmeren. Rondom alleen maar honderden andere wezen, en nergens water om in te zwemmen’.

‘Ik vind het sowieso beter om met kerst vegetarisch te eten,’ zei Japie. Ik bromde iets onverstaanbaars.

Op de avond van de dag waarop ik besloot een beter mens te worden zat ik nog steeds voor de televisie. Japie was naar een feestje in Berlijn en ik hoefde geen kritiek te vrezen. Naast me stond een glas ijskoude cola light, Bulli slobberde zijn geweekte brokken op, en op televisie was de film *Notting Hill*. Hugh Grant ofwel William, de man die door Hugh Grant werd gespeeld, was door de liefde van zijn leven (Julia Roberts) verlaten en zijn vrienden probeerden hem achtereenvolgens aan drie verschillende nieuwe vrouwen te koppelen. Voor dat deel van de film had de regisseur niet al te veel tijd uitgetrokken – ongeveer twee minuten. Het probleem was dus om de vrouw in kwestie binnen luttele seconden zo te karakteriseren dat iedereen meteen inzag dat ze voor onze held geen partij was. Bij vrouw nummer twee had de filmmaker het zo opgelost: vrouw met rare vlechtjes zit aan tafel, ze krijgt iets te eten aangebo-

den, de vrouw zegt: 'Nee, bedankt, ik ben fruitariër.'

Hugh Grant: 'Uh... Wat is dat, Keziah, een fruitariër?'

'Nou, wij geloven dat groenten en vruchten een ziel hebben, en daarom vinden we koken wreed. Wij eten alleen dingen die vanzelf uit bomen en struiken zijn gevallen, omdat die echt dood zijn.'

'Aha, interessant. Dus deze worteltjes...'

'... die zijn vermoord! Ja.'

Hugh Grant: 'Vermoord... Arme worteltjes! Beestachtig!'

Ik moest heel hard lachen. Geen sprake van natuurlijk dat die nonchalante Hugh Grant iets met zo'n gefrustreerde trut zou beginnen. Ik was het helemaal eens met de filmmaker.

Maar terwijl ik lachte, voelde ik me vreemd genoeg niet op mijn gemak. Eerlijk gezegd wist ik niet eens precies waarmee een fruitariër zich voedt. Nadat Hugh Grant en Julia Roberts elkaar hadden gekregen ging ik achter mijn computer zitten om meer informatie op internet te zoeken. Aha, een fruitariër was iemand die alleen delen van planten eet die je kunt nemen zonder de plant te vernietigen. Meestal dus vruchten. Een appel kun je eten zonder dat je de plant zelf, dus de appelboom, erdoor schaadt. Bij sla kan dat niet, bij wortels en aardappelen ook niet. Noten, tomaten en zonnebloempitten mogen weer wel. Nou ja, een beetje belachelijk vond ik het nog steeds, maar vooral tamelijk vermoeiend en ingewikkeld. Tegelijkertijd deed het me wel wat dat er mensen waren die zichzelf zoveel beperkingen en ingewikkelde dingen oplegden om planten en dieren te sparen, en die dan ook nog de hoon van de rest van de mensheid op zich laadden. Een mensheid die het zo vanzelfsprekend vond dat dieren ernstig werden mishandeld dat ze het zelfs als iets bijzonders be-

schouwde als ook ganzen van frisse lucht mochten genieten. Zo bijzonder dat er op televisie een reportage werd uitgezonden waarin de dieren geluksvogels werden genoemd.

En ikzelf? Ik kreeg het van louter lapzwanzerigheid niet eens voor elkaar om ten minste zo'n zogenaamd gelukkig beest te kopen. Terwijl iedereen me als een grote dierenvriend beschouwt. Voor Bulli's operatie en zijn chemotherapie had ik zonder een krimp te geven al verscheidene maandsalarissen neergeteld, en op familiefeestjes doet nog steeds het verhaal de ronde hoe ik op zesjarige leeftijd een keer jankend uit de godsdienstles ben gelopen omdat mevrouw Meyer-Arndt, mijn lerares, had beweerd dat dieren niet in de hemel komen. Als die niet in de hemel kwamen, had ik woedend gezegd, dan wilde ik er ook niet naartoe, dan ging ik wel naar de plek waar de dieren terechtkomen. En toch had ik, als Japie Krekel niet had ingegrepen, wéér zo'n aluminium schaal gekocht, waarvan de inhoud tijdens zijn slechts vijf weken durende leven vermoedelijk nooit een zonnestraal had gezien.

Ik probeerde me voor te stellen wat voor monster ik in de ogen van een fruitariër moest zijn. En toen snapte ik opeens waar het om ging. Wat die fruitarische vrouw in de film *Notting Hill* van mij onderscheidde was niet dat onze eetgewoontes op verschillende principes berustten. Nee, het eigenlijke verschil was dat die fruitarische vrouw een morele beslissing had genomen en haar eetgewoontes daaraan aanpaste, terwijl ik me helemaal geen rekenschap gaf van mijn handelen. O god, ik was inderdaad Pinokkio – een gulzige, egocentrische, houten marionet zonder geweten. En ik kwam ook niet weg met het smoesje dat ik van niets wist. Als kind al, in de jaren zeventig, had ik de kritische documentaires over dieren van

Horst Stern gevolgd, en ook zijn programma *Opmerkingen over hond/rund/varken* gezien. Sindsdien wist ik dat een kip een looppier was en niet in een kooi hoorde, dat een kalf niet moederziel alleen in een donker hokje zou moeten staan en varkens niet op elkaar geperst op een rooster zouden moeten leven. En als ik op televisie of in een tijdschrift afschuwelijke foto's van mestveehouderijen zag, besepte ik heel goed dat het niet om misdaden van een paar criminelen en gewetenloze sadisten ging die de wet op de bescherming van dieren overtraden, maar om heel gewone handelingen van nette burgers die binnen wettelijke grenzen hun winsten maximaliseerden. Dat maakt het ook zo verschrikkelijk: dat wreedheid niet als wreedheid wordt bestraft, maar gewoon binnen de normen valt. Volgens mij was het de taak van de staat daar iets tegen te doen. Een enquête door het tijdschrift *Brigitte*, waarvan de resultaten in 1997 zijn gepubliceerd, gaf aan dat 92,3 procent van de consumenten er voorstander van was de intensieve veehouderij te verbieden. Wat de meesten van hen er niet van weerhield om toch uit de bio-industrie afkomstige vleeswaren en worst te kopen. Een zo belangrijke ethische zaak zou je eigenlijk niet door de portemonnee moeten laten beslissen. Niemand vindt het leuk om er iedere keer over te moeten nadenken of hij zich, als hij even iets wil kopen voor de lunch, niet medeplichtig maakt aan een misdaad. In een beschaafd land zou je erop moeten kunnen vertrouwen dat de controle op de wijze van produceren al gedaan is voordat het vlees in de supermarkt belandt – zoals ik me ook min of meer gedachteloos aan de verkeersregels houd zonder me bij ieder verkeersbord te hoeven afvragen of het wel ethisch verantwoord is om het gebod op te volgen. Wel is het zo dat